

УДК 159.947.24

Т.Д. ЩЕРБАН
доктор психологічних наук, професор, ректор,
В.В. ГОБЛИК
доктор економічних наук, доцент, перший проректор,
С.Ю. ДОБОШ
старший викладач кафедри педагогіки музичної освіти
і виконавського мистецтва,
Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна

ПРОБЛЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЕКОНОМІСТІВ

Сьогодні все більшої актуальності набуває дослідження психологічних особливостей підготовки фахівців. Одним із критеріїв, що ілюструє важливість підготовки якісних кадрів є фактор відповідальності до здійснення професійної діяльності. Професійна готовність виражається передусім в тому, щоб оперативно приймати доцільні рішення у постійно мінливих умовах, беручи на себе відповідальність як за сам процес, так і за наслідки тих чи інших дій.

В психологічній літературі накопичений великий матеріал з вивчення професійної діяльності економістів, де ставиться питання про взаємовплив теоретичних знань і практичного досвіду працівника з точки зору розвитку не тільки його мислення, діяльності, творчого потенціалу, але і особистості в цілому. Для професійної діяльності фінансистів, менеджерів характерним є – високий рівень відповідальності, насиченості та напруженості [1,4].

Отже, проблемою представленого дослідження виступає вивчення відповідальності фахівців як найважливішої умови їх професійного зростання. У науковій літературі відчувається дефіцит у подібних дослідженнях. Актуальність представленого дослідження ще й в тому, що проблема формування готовності не стала частиною професійної підготовки майбутніх економістів, має як недостатнє як теоретичне, так і практичне обґрунтування. Мета дослідження – виокремити психологічні особливості формування відповідальності у системі професійного відбору.

Необхідною умовою успішного оволодіння професійною майстерністю є досить високий розвиток вміння чинити відповідально. З іншої сторони, готовність фахівця до здійснення професійної діяльності, розуміється нами як цілісний системний конструкт, реалізований через потреби і здібності, детерміновані суспільними вимогами до професії. Вивчення відповідальності особистості, як основного критерію системи профвідбору, безпосередньо пов'язане з дослідженням локусу контролю. Науковцями доведено (А. Налчаджян, Хекхаузен), що екстернальність чи інтернальність прямопропорційні до відчуття задоволеності, відчуття успіху в професійній діяльності.

На емпіричному рівні для вивчення даного феномену застосовано методику дослідження рівня суб'єктивного контролю (РСК) Є. Бажин, Є. Голінкіної, О. Еткінда. Процедура дослідження за методикою РСК відбувалась на досліджуваних 180 осіб серед яких студенти 1-х та 5-х курсів Мукачівського державного університету різних спеціальностей.

Отримано наступні результати. Студенти-першокурсники переважно не вважають себе здібними контролювати події, ситуації, власне життя. У студентів 1-го курсу, спостерігається достатній рівень ідентифікації своїх досягнень з критеріями успішності в сім'ї, що в свою чергу, стимулює до інтернального типу сприйняття відповідальності в сфері сімейних стосунків ($I_c X_{сер} = 6,28$ ($\sigma = 1,65$)). Низьким показником характеризується шкала $I_m X_{сер} = 3,81$ ($\sigma = 1,26$). Це можна про тлумачити як недостатню віру у власне вміння активно формувати своє коло спілкування. За таких умов досліджувані не

використовують наявних соціальних ресурсів, не отримують необхідну соціальну підтримку, джерелом якої є саме міжособистісні стосунки.

Студенти випускних курсів виявляють досить значні відхилення від норми за шкалами із $X_{\text{сер}} = 3,76$ ($\sigma = 1,03$), Ін $X_{\text{сер}} = 3,48$ ($\sigma = 1,20$), Ів $X_{\text{сер}} = 3,67$ ($\sigma = 1,26$). Порівняно з першим курсом спостерігається зниження загального рівня інтернальності, що, як правило, тягне за собою дисгармонію в цілісному механізмі цілепокладання, мотивації, самоідентифікації. Значення Ін студентів характеризує досліджуваних як таких, що схильні приписувати відповідальність за неуспішні події іншим людям чи вважати їх результатом невезіння. А це, в свою чергу, не дозволяє повноцінному формуванню Я-успішного як в загальному, так і в професійному контексті. Шкала Ів визначає інтернально-екстернальний вектор, що складається в контексті виробничих відносин. Тут прослідковується логічний зв'язок з двома вище описаними шкалами. Адже низький показник значень за даною шкалою характеризує схильність у студентів 5-го курсу приписувати більш важливе значення зовнішнім обставинам – керівництву, товаришам по роботі, везінню-невезінню.

Отже, на основі отриманих результатів, можна зробити висновок про те, що у студентів старших курсів спостерігається значний зсув у напрямку екстернального контролю, що в цілому негативно позначається на формуванні рівня відповідальності та тягне за собою неготовність особистості до розвитку професійно-важливих якостей майбутніх фахівців взагалі та психологічної стійкості зокрема. Адже, якщо у професійній діяльності розраховувати на інших, на зовнішні обставини, то і будь-який неуспіх переживається більш болісно, сприймається як «велика несправедливість щодо себе». Іншими словами, психологічний факт перенесення відповідальності на інших людей сприяє розвитку синдрому емоційного вигорання.

Проведений теоретичний аналіз зазначених емпіричних досліджень, що стосуються теми профвідбору, підтверджує той факт, що відношення особистості до виконуваної діяльності в майбутньому є прямопропорційним ступеню усвідомлення індивідом обов'язків і оволодінням усвідомленими завданнями у процесі формування готовності до професійної діяльності. Таким чином, слід підкреслити, що процес якісного становлення суб'єкта професійної діяльності та розвиток його професійного майбутнього багато в чому залежить від розвитку рівня відповідальності. Об'єктивізація виявленого загального рівня локусу контролю оцінки психологічних особливостей досліджуваних в ситуації профвідбору сприяє підвищенню достовірності діагностики професійно-важливих якостей індивіда. Це розкриває нові перспективи в професійному відборі спеціалістів будь-якої сфери діяльності людини.

Результати емпіричного дослідження дозволили виокремити якості особистості, які впливають на формування відповідальності. Отримані результати дослідження також свідчать про необхідність систематичної роботи зі студентами щодо розвитку відповідальності уже під професійної підготовки. В першу чергу – це комплексна робота психолога на протязі всього навчання у ВНЗ. Одним із активних методів формування відповідальності може бути тренінг емоційної саморегуляції, що і буде перспективою подальшого дослідження.

Ансофф И. Стратегическое управление / Науч. ред. Л.И. Евенко. – М.: Экономика, 1989.-519с. 2. Психология: учебник для экономических вузов / Под общ. ред. В.Н. Дружинина. – Питер: СПб, 2000. - 672с. 3. Субботин В.Е. Контроль и планирование поведения //Современная психология: Справочное руководство / Под ред. В.Н. Дружинина. – М.: Инфра-М, 1999. - 687 с. 4. Файоль Анри. Общее и промышленное управление. – М.: Контроллинг, 1992.-111с. 5. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Пер. с нем.; под ред. Б.М. Величковского. – М.: Педагогика, 1986. - 406с.

Управління економічними процесами: сучасні реалії і виклики

Наукове видання

**«УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ: СУЧАСНІ РЕАЛІЇ І
ВИКЛИКИ»**

22-23 березня 2017 р.

Відповідальний за випуск Проскура В.Ф.

Верстка Мороз І.Ф.

Видруковано у видавництві Мукачівського державного університету

Підписано до друку 20.03.2017. Формат 60*84/16.

Папір офсет. Ум.друк.арк. 28,73.

Тираж 300 прим. Зам. № 25.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів та розповсюджувачів
видавничої продукції серія ДК № 4916 від 16.06.2015 р.

Адреса видавництва:

Мукачівський державний університет,
вул. Ужгородська, 26, м. Мукачево, Закарпатська обл., 89600,
тел./факс: (03131) 2-11-09. Е-mail: rvc@mail.msu.edu.ua